

”Ja ä här för te hämte mine penge”

Att dagens postkassörer har ett jättigt jobb, det vet alla. Men var det så mycket mindre stressigt förr, på den gamla goda tiden? Man undrar när man läser skildringen av en pensionutbetalningsdag på poststationen i Klockaregården i Grebo, Östergötland, någon gång på 1930-talet.

– Kan jag få min pension nu, för jag skulle gå till handel å vare hemme te middan, säger en gammal farbror på sitt trygga sätt.

Klockan är bara några minuter över sju och jag öppnar först 09.30. Sânt betyder ingenting för honom och jag avbryter snällt mina sysslor och ger honom det begärda. Sedan vill jag återgå till mina arbetsuppgifter, men farbrorn sjunker ned på en stol. Han njuter en välbehövlig vila och säger:

– Hu va då är varmt! Va skönt att få ta igen sej ett ta.

Jag lyssnar tåligt på hans berättelse om den besvärliga färden hit. Jag vet att han har långt att gå och klädesdräkten är inte av lättaste slag. Kostymen är inte alls i sommarmaterial och västen är vadmal och knäppt ända upp i halsen.

När han äntligen gått hinner jag knappt börja mina avbrutna sysslor förrän jag hör:

– Gu da på na! Ja ä här för te hämte mine penge. Å, tänk sânt tur ja hadde ida, ja fick åke med Karlsson.

En liten kutryggig gumma uppenbar sig.

– Var såg god och kom in, säger jag.

Hon klamrar sig fast vid trapans ledstång och under ideligt stänkande går färden upp till postrummet. Där måste hon vilsa sig och jag har inte hjärta att säga till den gamla att min tid är knapp.

– Nu vore det nog lagom att min doter komme hem, suckade gumman.

– Si förra postfrökna ho vart så arg, när en kom efter penga, upplyser hon sen.

– Det hade nog sina orsaker, tänker jag och känner hur vild-djuret inom mig börjar vakna till liv.

Skrive åt mej

Jag hjälper henne ned för trappan och där möter vi en ny gamling.

– Snälla fröken, kan ja få mine penga, för ja ska mä bussen, å ja har så bråttom.

Samma manöver igen, men den här hade i alla fall inte tid att ta igen sig.

Ännu ett par avbrott och så är klockan 09.30. Då ska avgående post göras i ordning.

– Jag skulle skicke fem kronor te sjukkassa av de här penga, men vill ho vare snäll å skrive åt mej, för då kan ja inte, säger en gamling. Då komma

väl mä ida? Då va snällt för jag skulle ha skicke penga för länge sen.

Postrummet fylls av pensionärer som ska ha sina slantar men nu får de vänta för jag måste ägna mig åt den avgående posten. De samtalar för fullt och en far berättar om sin son som är polis och har infångat en tjuv. Jag kan inte låta bli att lyssna fast hela mitt intresse borde vara koncentrerat på sammandraget.

Jag kan heller inte låta bli att höra hur en åldersman säger:

– Hur kan du få så stor pension när ja inte har mer än så, till en annan.

– Jag lät mig inte nöja med mindre! svarar den tilltalade.

– Men ja, säger den andre, ja sa å ordförande å han sa att då inte geck för sej. Men nu vet ja, hur jag ska göra. Ja ska gå te en advokat, för nog ska ja ha lika mycke sôm du.

Ni ä säker te då där

Lantbrevbäraren anländer med ankommande post och han ska ha avgående med sig. Jag sätter högsta fart på pennan, ty värdekarta och förpassning är inte utskrivna och sen skall lackas.

– Hör ni, säger den oförnöjde pensionstagaren, kan ja få mina pengar å posten för ja ska åke mä postbilen?

Han skulle ha post till nio hus-håll!

– Han vänter mej väl, fortsätter penionären vänd till lantbrevbäraren.

– Ja, svarar denne, men inte utan viss otålighet, för han vet att det tar tid att skriva in värdena och sortera upp posten och han ska till flera platser med post.

– Ni ä säker te då där, då säger ja, å fler mä, säger den oförnöjsamma när jag räknar upp pengarna.

Jag ler. Lite ironiskt. Glad i själen åt berömmet, men också medveten om hans oförmåga att bedöma den saken.

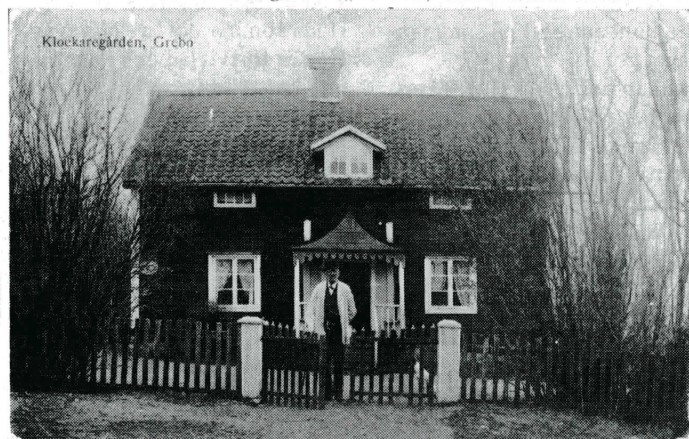
Erik Lindgren

POST- historia från Bankekinds härad i Östergötland

Innehåll

	sid
Förord	1
Askeby	25
Bankekind	12
Bersbo	18
Björsäter	9
Grebo	21
Höversby	} 19
Lakvik	
Mormorsgruvan	23
Ringstorp	20
Svinstad	12
Vårdsberg	24
Yxnerum	15
Åtvidaberg	3

Poststationen i Klockaregården, Grebo, lades ned år 1955.

Förord

Önskemål har framkommit om ett häfte som redovisar posthistoria från Åtvids pastorat. När jag funderade över detta, fann jag att det låg lika nära till hands att skriva om Åtvidabergs kommun eller till och med om det härad ur vilket kommunen vuxit fram. I den gamla häradsindelningen tillhörde Yxnerums församling Skärkinds härad men jag har valt att gå över häradsgränsen för att inte utesluta en socken som nu ingår i Åtvidabergs kommun. Däremot utesluter jag den del av Åtvidabergs nuvarande kommun som tillhör Småland och sålunda inte ingick i det gamla Bankekinds härad. Poststationerna inom det området har redovisats i posthistoriskt häfte 161, "Några poststationer i norra Tjust".

Det är inte fråga om att beskriva postens utveckling i sin helhet på de olika orterna. Det blir i stället exempel på händelser av varierande slag på en och annan plats, händelser som i någon mån belyser problem som uppstår i relationerna mellan Posten och samhället eller mellan Posten och dess anställda. I några fall har jag inskränkt mig till att redovisa tidpunkter för tillkomst och avveckling jämte uppgifter på föreståndarnas namn, om jag lyckats få fram dem. Jag lämnar exempel på föreståndarnas villkor i lönehänseende för tidsperioden fram till dess att generellt avtalsenliga löner kunde börja tillämpas, d v s under tiden i stort sett fram till och med första världskriget eller så länge anbudssystemet tillämpades.

Postanstalterna presenteras inte i någon geografisk ordning utan efter tidpunkter för deras tillkomst. I de fall då flera poststationer öppnats samtidigt, presenteras de sinsemellan i bokstavsordning. I citat moderniserar jag stavningen men gör inga ingrepp i texten. Häftet tillverkas i ett fåtal exemplar på en kopiator efter en förlaga från en ordbehandlare. Det är fråga om ett rent hantverk och defekter kan förekomma. Jag hoppas att läsarna har överseende därmed och accepterar att det framforskade resultatet är viktigare än häftets utförande. För synpunkter är jag tacksam.

Växjö i februari 1994

Erik Lindgren

1855-12-01--

C i r c u l a i r e

till samtliga Postförvaltare i Riket.

Af de utaf Kongl. Maj:t i Näder till inrättande beslutade Postexpeditioner och Postgångar, komma följande att vid nästkommande December månads början öppnas och vidtaga, nemligen:

3:ne nya *Postexpeditioner*, under namn af *Ökne, Sunne* och *Råda*, inom Wermlands Län, tillika med, dels utgrening från Borgviks Gästgifvaregård till *Ökne* af den emellan *Carlstad* och *Byn* i *Gillbergs* härad gående *Post*, dels sådan förändring i *Postens* gång emellan *Åmål* och *Arvika*, att den, i stället att passera *Afvelsätters* och *Norra Eds*, tager vägen öfver *Grönsjöns* och *Björnhyns* Gästgifvaregårdar, dels ny *Post* fram och åter emellan *Råda* *Postexpedition* och *Molkoms* Gästgifvaregård, att der sammanbindas med *Posten* emellan *Carlstad* och *Philipstad*;

En *Postexpedition*, under namn af *Åtvidaberg*, vid *Åtvidabergs* *Kopparbruk* i *Östergötlands* Län;

En *Postexpedition*, under namn af *Gamleby*, uti *Gamleby* *Köping* inom *Calmar* Län, jemte ny *Postgång* 2:ne gånger i veckan fram och åter emellan *Westervik* och *Linköping*, med genomlöpande af *Postexpeditionerne* i *Gamleby* och *Åtvidaberg*, äfvensom förändring i den år 1837 emellan *Westervik* och *Wimmerby* inrättade *Post*, i så måtto, att den drages genom *Gamleby*;

En ny *Postgång* en gång i veckan fram och åter emellan *Wimmerby* och *Nottebäcks* kyrka, belägen en half mil från *Skeda* gästgifvaregård i *Kronobergs* Län, hvilken *Post* är satt i förening med *Posten* emellan *Hvetlanda* och *Wexjö*; och

Ny *Post* en gång i veckan fram och åter emellan *Gefle* och *Östhammar*, med hvilken *Posten* emellan sistnämnde stad och *Nortelje* blifvit ordnad att ega samband. Hvilket allt Kongl. General-Post-Styrelsen härmed velat *Postförvaltaren* till kännedom och efterrättelse meddela. Stockholm den 1 November 1855.

O. W. STAEL VON HOLSTEIN.

Åtvidaberg

Efter en framställning från överstekammarjunkaren E S Adelswärd med flera medgav ett kungligt brev den 30 maj 1855 att ett postkontor skulle få inrättas vid Åtvidabergs kopparbruk. Det var ingalunda något unikt med Åtvidaberg. Det kungliga brevet var nämligen ovanligt långt, drygt sju handskrivna foliosidor, och medgav förutom en rad nya postgångar, att postkontor (eller postexpeditioner som var den formella termen vid den tidpunkten) skulle få inrättas i Åtvidaberg, Gamleby, Håkantorp, Vittsjö, Karlskoga kyrkby och Norberg. Den del av brevet som avsåg Åtvidaberg, formulerades så "att då, i anledning av Överste Kammarjunkare Friherre Adelswärds hos Eder gjorda ansökning, i vilken ett betydligt antal inom Åtvids, Gärdserums, Dalhems, Ukna, Hannäs, Lofta, Värna, Svinstads, Grebo, Askeby och Vårdsbergs socknar av Kalmar och Linköpings län boende personer sig förenat, behovet och de väsentliga fördelar, som skulle tillskyndas denna vidsträckta och folkrika ort genom inrättande av ny dubbel post tvenne gånger i veckan fram och åter emellan Linköping och Västervik samt en postexpedition vid Åtvidabergs kopparbruk blifvit behörigen vitsordade, en så beskaffad dubbel postgång emellan Linköping och Västervik genom Åtvidaberg må ordnas, ävensom en postexpedition på sistnämnda ställe, för vilken kopparbrukets ägare erbjudit sig att, så länge han är innehavare av Adelswärdska fideikommisset, på lämpligt ställe upplåta tjänlig lokal jämte nödiga bonings- och uthus och erforderlig vedbrand för postförvaltaren, överlämnande WI åt Eder att framdeles efter sig förekommande omständigheter bestämma, vilkendera vägsträckningen, antingen den s k 'Uknavägen' eller 'Dalhemsvägen' bör vid ifrågavarande postföring begagnas".

Beslutet hade föregåtts av en fyra sidor lång framställning den 3 mars 1853 från E S Adelswärd till poststyrelsen, i vilken ansökan ett antal invånare i Åtvidaberg samt de nyssnämnda socknarna hade förenat sig. I Åtvidaberg hörde kyrkoherde Enelius och lantmätare von Konow till de aktiva.

Postinspektör Michael Adolf Blüm i Linköping fick framställningen på remiss och uttalade sig i ett tio foliosidor långt brev den 11 maj 1853. I detta skymtar man den vanliga oron hos den tidens postförvaltare för att deras förvaltningsområden skulle frånhändas trafik och deras inkomster därmed påverkas i negativ riktning:

"Det faller sig klart och ovedersägligt, att därest ett postkontor etableras vid Åtvid, därstädes också en icke så obetydlig portoinkomst och uppbörd kommer att koncentrera sig; men vad därstädes samlas - så sker det huvudsakligast till det mesta genom intradernas förminskning vid Linköpings,

Söderköpings och Valdemarsviks postkontor, emedan otvivelaktigt en mängd korrespondenter närmare boende det nya kontoret, företrädesvis begagna det än de sistnämnda, dit de nu insända och betala sina brev. Naturligtvis kommer uppörden vid Åtvid att något ökas, genom portobeläggning av 3 skilling för de hit cirkulerande så kallade lösbrev; men denna tillökning motsvarar ingalunda kostnaderna av 1) fyra gånger i veckan året igenom tillkomna nya postskjutsar mellan Linköping och Västervik för en väglängd av 10 7/8 mil, 2) nya statsanslag för postförvaltaren mm på stället, 3) postiljonens dagtraktamenten för resorna om året, ty utan skydd av en sådan, endast lämnad åt en postdräng i dessa osäkra tider, lärer väl icke en sådan post som den ifrågavarande, vilken icke sällan medför betydliga penningeremissier ifrån Åtvidabergs kopparverks kontor, kunna överlåtas och är väl icke heller sökandenas mening. Förbise bör man ej, att den ifrågavarande nya postforslingen från Linköping genom Åtvid till Västervik som ovedersägligen blir en ny kostnad för postverket, ingalunda upphäver behovet av den förra postforslingskostnaden härifrån genom Norrköping, Söderköping, Valdemarsvik och Gamleby, dvs den så kallade Strand- eller Kustvägen, emedan denna postkurs, alltid med sina kostnader måste kvarstå - försvunne den, då bleve den föreslagna postforslingen en bestämd vinst för postverket, men så är och kan icke förhållandet bli."

I alla dessa merkostnader såg postinspektör Blüm egentligen bara en vinst, nämligen den att korrespondenternas fördel med lösbrev för en skilling från Åtvidaberg till Linköping skulle ersättas med vanligt porto, i detta fall 3 skilling för sträckan mellan Åtvidaberg och Linköping. Det portot skulle debiteras i räkenskaperna och sålunda komma postverket till godo, medan lösbrevsportona tillföll postförvaltaren. Men avgifterna från alla de korrespondenter i Åtvidaberg och dess omgivning som höll posträkning med postkontoret i Linköping skulle i stället hålla posträkning med det föreslagna postkontoret i Åtvidaberg och således medföra en väsentlig ändring av inkomstförhållandena för postinspektorn i Linköping.

Men denne gick längre än så. Han utvecklade sina farhågor för inkomstförluster på följande sätt:

"Kungl. Maj:t har i Nåder utnämnt mig den 12 maj 1841 att vara postinspektör i Linköping, med åtnjutande av samma tjänst åtföljande lön och övriga förmåner, på sätt min nu i avskrift bilagda Kungl. Fullmakt ådagalägger. Det är under dessa förhållanden, och med full tillförsikt till denna höga garantis helgd, som jag har erhållit, emottagit och inträtt i denna tjänstebefattning med övertygelse, att så länge jag skulle innehava den, icke några inskränkningar vad tjänstens övriga förmåner beträffa, skulle komma att drabba mig. Detta oaktat som generalpoststyrelsen väl äger sig bekant, har jag 1) år 1847 förlorat alla mina övriga förmåner utan ersättning från Kisa-traktens korrespondenter, sedan där ett nytt postkontor inrättades, 2) år 1850 indrogs min lagliga sportel av rekommendationsavgiften och lösen för avgående och ankommande penningebrev, emot det att mig å indragningsstaten såsom ersättning därför tillerkändes 1010 rdr. - - -"

Även andra exempel framförde Blüm på hur han genom ändringar i postorganisationen blivit drabbad med minskade inkomster. Den nämnda summan av 1010 riksdaler är ett exempel på hur postförvaltare kompen-serdes i viss utsträckning. Jag har inte kunnat finna något bevis på att han efter tillkomsten av postkontoret fick ytterligare gottgörelse, men det är sannolikt att han fick det liksom andra postförvaltare i ungefär samma belägenhet. Det skulle ta för mycket utrymme i anspråk att citera andra väsentliga delar av Blüms långa yttrande som i mycket gick ut på att förklara den nya postföringsleden och ett postkontor i Åtvidaberg som obehövt. Även om hans yttrande i och för sig vägde tungt torde uttalandet tre dagar senare, den 14 maj 1853, av länsstyrelsen i Linköping ha påverkat regeringens ställningstagande två år senare, då många liknande frågor hade samlats för att avgöras samtidigt. Länsstyrelsen skrev bl a:

"För egen del tror Konungens Befallningshavande, att svårligen någon plats i Riket finnes, där behovet av en särskild postexpedition är större än vid den ifrågavarande. De vidsträckta affärer, som Åtvidabergs kopparverk och Överums bruk driver, äro fullt tillräckliga för denna övertygelse, och då den ifrågaställda postinrättningen jämväl skall medföra stora fördelar för hela trakten omkring Åtvidaberg på flera miles avstånd, anser Konungens Befallningshavande sig böra så mycket hellre tillstyrka ansökningsen, som postkommunikationen över Åtvidaberg, med beräkning av de fördelar Herr Friherre Adelsvärd åt en förvaltare av det föreslagna postkontoret erbjuder, icke bör kunna tillskynda postverket någon förlust".

Tillförordnade postmästare C J Söderquist i Västervik yttrade sig på anfordran i ett brev till länsstyrelsen i Kalmar den 8 juni 1853 och var helt positiv till att den nya postlinjen och postkontoret i Åtvidaberg skulle inrättas. Postinspektorn i Kalmar var däremot något tveksam eftersom förslag också förelåg om att inrätta ett postkontor i Gamleby. Han skrev att "tvenne dylika postexpeditioner, samtidigt inrättade, skulle medföra allt för stor kostnad, varför jag jämte tillstyrkande bifall för inrättande av postexpeditionen vid Åtvidabergs Kopparverk anser att den tillämnade vid Gamlebyn, vilken köping ligger just i själva stråkvägen, i detta fall skulle bliva alldeles överflödigt och tillika betydligt minska inkomsterna för icke mindre postexpeditionen vid Åtvidaberg utan även Västerviks postkontor".

Inom poststyrelsen användes det s k kammarkontoret som remissinstans. Där avgav Pontus Winroth ett yttrande den 21 september 1853. Dennes uttalanden i frågor som berör utökning av servicenätet utgör en viktig del av arkivet från framför allt 1850-talet. Som son till kammarrättsrådet Jakob Winroth kom han från en gammal byråkratsläkt och fick själv fem framgångsrika söner. Av dem var Hugo Ludvig Pontus postinspektör i Malmö under åren 1879 - 1893 och därefter postdirektör och postmästare i Malmö till 1916. Dennes verksamhet speglas också mycket i arkiven.

I yttrandet den 21 september 1853 berörde kammarkontoret i en 14-sidig inlaga en lång rad nya behov av att utvidga postnätet. Låt oss ge litet utrymme här för att citera honom i en del av vad som gällde framställningen

om ett postkontor i Åtvidaberg och den föreslagna nya postlinjen. Den tidens kurialstil har sina poänger. Något av den levde kvar till långt in på 1950-talet och ännu längre bland grånade tjänstemän. Själv fick jag t ex acceptera att i tjänsteskriftväxling uttrycka mig så att "postkontoret anser..." när jag menade "jag anser..." Vad som följer här, är bara en tiondedel av det yttrande som Winroth skrev i det omfattande ärendet:

"Vad slutligen vidkommer den av Cabinetts Kammarherren Friherre Adelswärd gjorda ansökning om inrättande av en ny dubbel Post tvenne gånger i varje vecka fram och åter emellan Linköping och Västervik och en Post Expedition vid Åtvidabergs Kopparverk, så och då behovet och de väsentliga fördelar, som av de nya inrättningarna åt den vidsträckta och folkrika ort, för vilken de blivit begärda, skulle beredas, äro av samtliga över ansökningen hörda vitsordade (ty även Post Inspektorn i Linköping, som avstyrkte bifall åt ansökningen, har ej kunnat undgå erkänna de förhållanden, som densamma framkallat), anser sig Kontoret så mycket förr böra ansökningen understödja, som enligt Kontorets övertygelse de med de nya inrättningarna förenade kostnader skola genom den livligare brevväxling de komma att framkalla och de tillökade avgifter, som till följd av dem kommer att till Postverket inflyta, snart nog bliva ersatta och inrättningarna ej allenast komma att bära sig; utan snarligen lämna Verket överskott. Dessa kostnader skulle, efter antagande att den nya Posten kommer att framgå den s k Ukna-vägen, vilken, ehuru ½ mil längre än den även alternativt föreslagna s k Dalhems-vägen, såsom för flertalet av korrespondenter förmånligast, Kontoret vördsamt tillstyrker att väljas, komma att uppgå per år i skjutskostnad till omkring 1180 riksdaler; i postiljons-traktamente, enär postiljonsbeskickning torde bliva behöfvig, till 368 riksdaler och i avlöning till en Postexpeditör 266 riksdaler 32 sk. banko. Att Postinspektorn i Linköping genom en Postexpeditionens öppnande vid Åtvidaberg kommer att lida en kanske kännbar minskning i nu åtnjutande extra inkomster bliver onekligen fallet och vore det särdeles väl om den nuvarande innehavaren av samma tjänst därför kunde beredas någon personell ersättning, men då han i sådan ersättning å Indragningsstat nu åtnjuter ej mindre än 1010 riksdaler, vilka, då Överste Blöm från tjänsten avgår, skola åt Verket besparas, lärer föga förhoppning vara, att någon tillökning däri åt honom, oaktat den förlust han kommer att lida, kan komma att beviljas. Då såväl Postinspektorn i Kalmar, som Postmästaren i Västervik bland skälen för inrättande av den utav dem tillstyrkte nya Posten andragit, att genom densamma tillfälle skulle beredas åt Västerviks Orten att ena gången i veckan erhålla sin Stockholms Post ett dygn förr än nu är fallet, har Kontoret ansett sig böra nämna, att detta ändamål kan vinnas, utan att Stockholmsposten till Västervik tager krokvägen över Linköping".

I fortsättningen kommer Winroth in på detaljer i postföringsfrågorna, vilka jag lämnar därhän. Det blev en långbänk av ärendet, som ju omfattade postanordningar på åtskilliga håll i södra delen av landet. Något av detta har jag t ex berört i ett par kapitel i boken "Berättelser från glesbygd" (1988, ISBN 91-970657-6-5). Winroths 14-sidiga utlåtande har påtecknats såsom

inkommet till poststyrelsens registrator den 22 september 1853, men det var inte förrän den 23 april 1855 som poststyrelsen utrett tillräckligt för att kunna expediera ett "underdånigt memorial" till regeringen.

När frågan avgjorts genom det förut omnämnda kungabrevet den 30 maj 1855, blev det beslut att öppna postkontor både i Gamleby och Åtvidaberg. Totala antalet postkontor (inklusive de lägre klasserna som kallades postexpeditioner) var då 150 i hela landet. Till postmästare i Åtvidaberg (eller postexpeditör som titeln var till och med 1881), utnämnde poststyrelsen klockaren och organisten Johan Lindberg. Nära nog fyra decennier följde han postkontorets öden, avlöst 1894 av Anders Wilhelm Kjellqvist. Denne fick år 1909 till efterträdare Carl Reinhold Ferdinand Hägerström. Han och hans konkurrerande medsökande till befattningen kunde i juli 1909 läsa den här återgivna notisen ur fackorganet "Svenskt Postarkiv" som ett slags förhandsinformation:

—*—

De lediga postkontoren.

Åtvidaberg. (4 kl.) I fjol uppgick arfvode för räkningshållning till 286 kr. 89 öre, för lösväskor 71: — kr. samt inkomster från postsparbanken till 43 kr. 33 öre. Postkontorslokal förhyres ej af postverket. Hyresanslag utgår med 330 kr. för år. Den nu förhyrda lokalen uppgifves vara väl liten, i det att brefbärarerum saknas. Denna brist blifver ändå kännbar, därest, såsom ifrågasatts, från postkontoret kommer att utgå jämväl landtbrefbärare. Tillgången på bostadsägenheter är knapp. I samma hus som postkon-

toret finnes en våning om tre rum, kök och jungfrukammare på nedre botten samt två rum en trappa upp. Trädgård finnes. Hyra 525: —. Skatter till kommun, kyrka och skola plus municipalskatt utgå med 77 öre pr fyrk. Samhället har läkare, apotek, bank, ytterbelysning, rätt god tillgång på dricksvatten, endast folkskola.

Gångse pris äro: färskt fläsk 1: 40, fårkött 1: 20, kalkkött 1: 10, oxkött 1: 40 à 2: —, sötmjölksost 1: 30 à 1: 50, smör 2: — allt pr kg, ägg f. n. 1: — pr tjog, oskummad mjölk 11 öre pr liter, potatis 3: 50 pr hl. björkved 14: — pr liten famn, barrved 10: —.

—:—

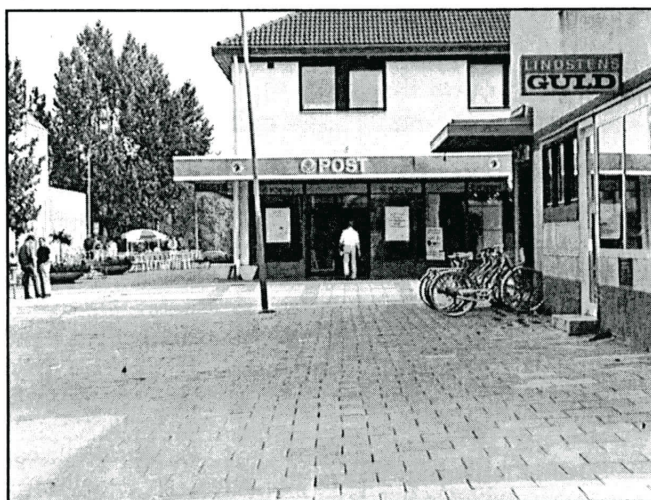
Postmästare Hägerström ansvarade för postkontoret i Åtvidaberg till 1930. Efter honom följde en tid med många chefer under vardera relativt korta perioder och man får onekligen intryck av att postkontoret ofta blev ett steg i karriären för dem som strävade uppåt: Gustaf Ludvig Hörberg (1930-1932), Erik Hjalmar Widegren (1932-1936), Nils Tage Truedson (1937-1938), Karl Fridolf Norlander (1939-1940), Carl Natanael Sörmark (1940-1941), Jean Bernhard Teodor Huitfeldt (1941-1949), Carl Gustaf Emanuel Edlund (1949-1959) och John Torsten Norberg (1959-1965).

I efterkrigstidens åtgärder för att göra större förvaltningsområden degraderades postkontoret med 1964 års ingång till en postexpedition. Det var en ny form av postanstalter, introducerad 1920, inte att förväxla med det slag av postexpeditioner som fanns under en del av 1800-talet och som alla fick termen postkontor med 1882 års ingång. Cheferna för det nyare slaget av postexpeditioner fick titeln stationsmästare. I Åtvidaberg efterträddes post-

mästare Norberg 1965 av stationsmästare Rune Gustaf Olof Andersson. Genom generella omorganisationer för hela landet gjordes ytterligare förändringar under 1970-talet och Rune Andersson blev sk ortpostmästare, följt 1978 av Inger Karin Irene Lundberg.

Från och med 1986 kallas alla fasta postanstalter med kundbetjäning, oavsett storleken, för **postkontor**. Inger Lundberg fick ta över ansvaret för service till de drygt 5400 hushåll som har postadress Åtvidaberg.

Vid posten i Åtvidaberg har redovisningarna kontrollerats för postombudet i **Dalamon** under perioden juni 1943 - februari 1957 och för postombudet i **Söderö** under perioden oktober 1956 - juni 1962.

Postkontoret i Åtvidaberg. Foto av Folke Sundholm 1990.

1875-01-01--1971-04-30

Björnsäter

Ett brev från poststyrelsen, daterat den 10 december 1874, informerade länsstyrelsen i Linköping om de förändringar som skulle genomföras i postorganisationen med det följande årets ingång. Det var ett omfattande ärende som hade förberetts länge. Med brev den 16 och 18 september, 24 oktober, 11, 14 och 18 november samt den 2 december 1874 hade länsstyrelsen försett poststyrelsen bland annat med förslag till kontrakt om postföring och handhavande av nya poststationer som en följd av att postverket skulle ta över ansvaret för kronobrevbäringen. Det var sådana kontrakt som poststyrelsen med få undantag hade godkänt och därmed gett klartecken för den nya organisationen.

Bland de på grund härav öppnade poststationerna fanns den i Björnsäter. Organisten Noak Hultgren blev föreståndare med 150 kr i årsarvode. Han kunde snart nog konstatera att brev som var avsedda för den västgötska poststationen med samma namn hamnade hos honom. Själv fick han med flera dagars försening från Västergötland brev som borde ha kommit till hans poststation tidigare. Man rådde bot på det hela genom att döpa om poststationen i Västergötland till Vester-Björnsäter från 1876 års ingång.

Noak Hultgrens arbetsbörda var inte ringa men först den 9 juli 1877 skrev han till poststyrelsen med ansökan om högre ersättning. Han fick då besked om att någon ändring i kontraktet inte kunde komma i fråga så länge det inte var uppsagt. Redan den 25 juli undertecknade han sin uppsägning och då förhörde sig poststyrelsen med länsstyrelsen om det verkligen fanns behov av en poststation i Björnsäter.

Länsstyrelsen svarade den 29 augusti 1877 bland annat, "*att, enär kronofogden i orten hit meddelat, att nämnde station huvudsakligen anlitas av Björnsäters sockens innevånare, vilkas behov av postförbindelse är tillgodosett genom den emellan Gistad-Bärsbo-Åtvidaberg inrättade postförbindelse, Landshövdingeämbetet icke har något att erinra mot indragning av Björnsäters poststation*".

Detta kom naturligtvis till sockens kännedom och behandlades vid en extra kommunalstämma den 16 september 1877. Ett utdrag ur det då hållna protokollet återges i förminskning på nästa sida.

Poststyrelsen behandlade ärendet på nytt och beslöt den 1 oktober 1877 att poststationen skulle få bibehållas och att Hultgrens årsarvode ändå skulle höjas till 250 kr, beräknat på den tidsperiod som återstod innan järnvägen Norsholm-Västervik kunde tas i bruk för allmän trafik.

Utdrag af protokollet vid café kommunalstämman
med Björsätters församling den 16 September 1877.

§1. Sedan stämman erhållit kännedom derom, att Kongl. Generalpoststyrelsen beslutat att med innevarande månads utgång indraga Poststationen i Björsäter, samt enär stämman, på grund af genom Stationsföreståndaren S. Hultgren inhämtade upplysningar, förmodar, att anordningen till Kongl. Styrelsens berörda beslut är Stationsföreståndarens framställda anskallan om lönsförhöjning från 150 till 300 kronor åfven som att han, sedan denna hans anskallan blifvit utaf Kongl. Styrelsen afslagen, upplagt det mellan Kongl. Styrelsen och honom uppgjorda kontraktet, samt utöfningen och synnerligast omedelbart ifrågasvarande poststation af stämman enhälligt anses vara för kommunens korrespondens och tidningsläsande allmänhet under nu varande förhållanden högst behöflig, för att icke säga oumbärlig; så beslut stämman att af kommunens medel anskaffa af Stationsföreståndaren den af honom, enligt stämman så sigt icke ockärligt åskade lönsförhöjningen, beräknad från den 1^{sta} instanslände Oktober intill dess här blifvande järnväg varder trafikabel, då antens postförbindelse antagligen kommer att ordnas på annat sätt.

Att Kongl. Generalpoststyrelsen måtte på sådana villkor fortfa-
rande och utan afbrott förinna Björsätters kommun den stora försam-
lingen af Poststationens bibehållande emot det följiga, som tillfälle från
Postverket utgående arvode af 150 kronor per år till Stationens föreståndare, det är hvad kommunalstämman på dit högeta önskar
och hoppas, för mycket hellre som det, enligt af Stations-
föreståndarens lemnade uppgifter, visar sig, att Kongl. Post-
verket under nuvarande förhållanden för behållande inkommit
från ifrågasvarande station af omkring 600 kronor per år.

Som ofvund: St. Andersson
Stämman Ordförande

S.d. Justeradt, betyga.

St. Andersson M. Hult C. Sverre
Föreståndare

Tågen började gå i allmän trafik den 18 november 1878 och nu fick Hultgren lämna över datumstämpel, sigill och övriga inventarier till järnvägsstationen, där föreståndaren Johan August Olsson tog ansvar för samhällets postservice. Det blev en lång period av förening mellan post och järnväg. Enligt tillgängliga personalhandlingar var det efter Olsson följande järnvägsmän som ansvarade för posten: Johan Carlsson (1880-1883), Olof Andersson (1883-1885), Carl Leonard Söderberg (1885-1892), Nils Svensson (1892-1912), Thor Olof Ragnar Andersson (1912-1914), Jean Wilhelm Janzon Danckwardt (1914-1920), C N Ahlström (1920), Johan Hjalmar Wallberg (1920-1940), Karl Arvid Larsson (1940-1944), Uno Albin Sund (1944-1945), Nils Eskil Ragnar Salomonsson (1945-1950), Karl Gustav Harald Salomonsson (1950-1955) och Axel Emanuel Svall (1955-1964).

Den 27 september 1964 lades järnvägstrafiken ned på sträckan Norsholm-Åtvidaberg och därmed blev det slut på det lokala samarbetet mellan post och järnväg. Karl Yngve Axelsson tog nu ansvar för poststationen till och med november 1964, varefter Karl Östen Gunnar Gunnarsson blev chef. Han hade varit lantbrevbärare på linjen Björsäter-Odensgöl och senare på linjen Björsäter-Lakvik. Nu följde en period av allt vidare utbyggnad av lantbrevbäringsnätet med efter hand ökade befogeheter för lantbrevbärarna och poststationen drogs in med april månads utgång 1971. Ersättningen blev lantbrevbärning från Åtvidaberg.

Kungörelse,

angående öppnande ånyo af poststation i Björsäter.

Poststation öppnas denna dag ånyo vid Björsäter i Östergötlands län. Stockholm, af Kongl. Generalpoststyrelsen, den 1 oktober 1877.

WILHELM ROOS.

Axel Husberg.

Utgifvet den 3 oktober 1877.

Stockholm,
K. L. Beckman,
1877.

Ett beslut om indragning av poststationen i Björsäter hade hunnit expedieras, något som förklarar förekomsten av denna notis i poststyrelsens cirkulär till postförvaltarna.

1875-01-01--
Namn Bankekind 92-01-01--1964-09-30

Svinstad (Bankekind)

Även i Svinstad öppnades en poststation med 1875 års ingång som ett resultat av beslutet om att kronobrevbäringen skulle upphöra. Ibland reagerar jag mot ordet upphöra i detta sammanhang, för den fortsatte i en helt annan form, nämligen inbakad i postverkets eget linjenät. I Svinstad tillsattes kronolänsmannen Nils Fredrik Rydstrand som poststationsföreståndare. Han fick 150 kr i årsarvode liksom kollegan i Björsäter. Men han var mycket snabbare än denne att påpeka att han ansåg sig underbetald. Det gjorde han nämligen i ett brev till poststyrelsen den 14 oktober 1875, då han begärde att få 300 kr i årsarvode. Han sände pliktskyldigast brevet via sin överordnade postmästare i Linköping. Denne avstyrkte bifall "*desto hellre som brevväxlingen vid Svinstads poststation hittills huvudsakligen inskränkt sig till Rydstrands egen korrespondens, vadan postkontoret, om ej annat förhållande hädanefter inträffar, har för avsikt att efter utgången av detta år föreslå indragning av denna poststation, med anledning av Kungl. Styrelsens cirkulär den 27 sistlidne september*".

Det återopade cirkuläret hade tillkommit sedan man kort tid efter kronobrevbäringsreformen blivit medveten om att den kostade mycket. Postmästarna anmodades att lämna vissa statistiska uppgifter för bedömning av vilka av de minst lönsamma poststationerna som kunde dras in. Bara en liten andel av de poststationer som föreslogs till indragning, blev verkligen indragna under den närmast följande tiden. Möjligen kan det faktum att Svinstads poststation förestods av en civilstatstjänsteman ha bidragit till att den fick vara kvar trots mycket dåliga statistiksiffror. Den blev dessutom mellanstation för den lantbrevbäring som inrättades 1879 från Linköping över Svinstad till Grebo och fördes inte på tal för indragning vid det sammanträde som hölls i Linköping den 1 november 1877 för att diskutera påbörjad planering av lantbrevbäring.

En bidragande orsak till att poststationen i Svinstad utnyttjades så litet av "vanliga" människor var det faktum att poststationen låg i länsmansbostället Unnerstad. Vid kronobrevbäringsreformen hade man tagit stor hänsyn till civilstatens behov. Men naturligtvis visade sockenborna i Svinstad så småningom sin reaktion. Den kom till synes vid kommunalstämman i sockenstugan den 29 oktober 1883, då skolläraren K O Kinell lät diskutera ett förslag att få poststationen flyttad från Unnerstad "i en utkant av socknen" till kyrkans närhet. Stämman utsåg tre män att skriva till poststyrelsen i ärendet.

I brevet framhölls bland annat att de flesta församlingsborna inte kunde få sina brev "*förrän om söndagarna, då breven vilka godhetsfullt få från poststationen åtfölja kyrkoherdens väska, tillkännagivas från predikstolen och få mot särskild avgift utlösas i sakristian*".

Om poststationen flyttades till kyrkbyn, menade man att församlingsborna utan särskild avgift skulle få sig posten tillsänd genom skolbarnen på deras hemväg från folk- och småskolan vid kyrkan.

Vid den följande utredningen framgick det att den angränsande Grebo församling anlätade poststationen i Svinstad och inte hade "ringaste skäl att söka ändring". Kommunalstämman i Värna församling uttalade att man inte heller skulle ha någon fördel av en flyttning men insåg att för en stor del av Svinstads församling skulle det bli bättre om stationen flyttades till närheten av kyrkan. Naturligtvis skulle också poststationsföreståndaren själv ha ett ord med i laget. Kronolänsmannen Rydstrand redovisade utförligt socknens postförhållanden och tillade avslutningsvis följande:

"När poststationen här först öppnades och linjen för postföringen i fråga reglerades, så avsågs därmed efter indragning av kronobrevbäringen, att länsmanen för sin tjänsteutövning i väsentlig mån skulle hava fördel av att innehava poststationen, vilket jämväl är fallet. Jag blev därför erbjuden att övertaga samma befattning, vilken jag fortfarande önskar få bibehålla och alltså anhåller att avseende icke måtte fästas å den av Svinstads församling till Kungl. Generalpoststyrelsen ingivna ansökning".

I detta instämde såväl kronofogden som länsstyrelsen. Poststyrelsen beslöt den 29 april 1884 att ärendet inte skulle föranleda till någon åtgärd. Det blev ändå ändring i socknens postförhållanden efter några år genom att länsman Rydstrand frånträdde sin befattning. Enligt poststyrelsens beslut den 21 maj 1887 tillträdde från den 1 juli samma år fröken Maria Elisabeth Forselius. Hennes årsarvode blev oförändrat, 150 kr. Hon fick byta ut datumstämpeln med 1892 års ingång, då poststationens namn ändrades till Bankekind.

Ändring av poststationers namn var ofta en besvärlig och långsam procedur, eftersom många intressen berördes. Ett exempel på motsatsen är det fall som i sista hand medförde samtidig ändring för Svinstads del. Kunder vid poststationen i Svängsta i Blekinge skrev den 10 september 1891 till poststyrelsen att det mycket ofta hände att post avsedd för dem sorterades till Svensta i Jämtland och att post avsedd för adressater i Svensta ibland hamnade i Svängsta. De bifogade ett brevkort, som var adresserat till Halda Urfabrik i Svängsta. Det hade varit i Svinstad och i Svensta och bar dessutom avtryck av stämplor som användes i Linköping och Östersund.

Med anledning av brevet från Svängsta skrev poststyrelsen till länsstyrelserna i Östersund och Linköping. Från Östersund föreslogs att *Svensta* poststation skulle benämnas Galhammar, men det förslaget föll. Efter förnyad kontakt föreslog länsstyrelsen i Östersund Bergsviken. Inte heller detta accepterades, men redan vid 1892 års ingång döptes den jämtländska poststationen om till *Svenstavik*. Samtidigt ändrades som ovan nämnts namnet på poststationen i *Svinstad* till *Bankekind*.

Namnbytet från Svinstad till Bankekind motiverades inte bara av

sorteringsfel. Invånarna uppgavs ha skamkänslor för det uråldriga socken-namnet. Det hade väl också många i Svinhults socken i Ydre härad, när de på 1920-talet ansökte om att få byta namn till Skogtuna. Som skäl angavs att de ibland möttes av smädelsefulla tillmälen på grund av socknens namn. Ändå fick man inte gehör och sockennamnet finns ännu kvar. Poststationen i Svinhult behöll sålunda socknens namn så länge den fanns kvar, d v s under perioden 1915-1965. Den hade också funnits med samma namn under några år på 1870-talet innan lantbrevbäring infördes.

Genom poststyrelsens beslut den 3 september 1898 höjdes årsarvodet för poststationen i Bankekind till 200 kr. Den 1 oktober 1898 övertog småskollärarinnan Elin Christina Holstenson poststationen. Därefter vilade ansvaret på följande ordinarie föreståndare: folkskollärare Alexander Holm (1904-1919), skomakaremästare Karl Edvard Fahlström (1919-1937) och växelstationsföreståndare Ester Johanna Fahlström (1937-1964). Efter den sistnämndas avgång den 31 maj 1964 uppehölls befattningen på vakans till poststationens indragning den 30 september 1964.

Svenskt Postarkiv (1897)

Sic it ture ad astra! Vid en ballonguppstigning i Linköping för någon tid sedan medföljde t. f. postmästaren derstädes, postmästaren i Vimmerby Ture Wikander.

Han kom åter ned till jorden i Svinstad.

Postarkivet och Kungl. Vetenskapsakademien.

En i senaste postmötet deltagande postmästare förebrådde oss att vi mästade vetenskapsakademiens stafnings-sätt, då vi i nr 4 kännetecknat det såsom brist på bildning att skriva Wiktoria, medan detta namn i almanackanstafvas med k. Vare det fjerran ifrån oss att mästra ett så lärnt samfund. I våra almanackor står dock Victoria i en och Viktoria i en annan så att K. V. A. tyckes liksom vi ännu ej vara stadgad i sitt stafnings-sätt. För öfrigt var det, som missen förstod men postmästaren missförstod, ej fråga om stafningen af k-ljudet utan af begynnelsebokstafven. Ve dem som skriva Wiktoria, Wega, Wenus, Wiktor, wice och wacat!

Yxnerum (i Skärkinds härad)

1875-01-01--1964-06-30

Organisten Pehr Kärnell utsågs till föreståndare för den poststation som med 1875 års ingång öppnades i Yxnerum. Hans årsarvode fastställdes från början till 100 kr, vilket var det lägsta som betalades till någon av föreståndarna vid de åtta poststationer som samtidigt öppnades inom Hammarkinds och Skärkinds häraders fögderi. Bäst "betald" blev då handlanden Carl Palmgren i Börrum, som fick 300 kr i årsarvode, medan hans kollega på S:t Anna, handlanden A G Ekberg fick lika litet som Pehr Kärnell i Yxnerum.

Kärnell tyckte sig vara för lågt avlönad med hänsyn till arbetets omfattning och begärde efter ett år att få arvodet höjt till 200 kr. Sedan poststyrelsen avslagit denna begäran, skrev han den 11 mars 1876 och sade upp kontraktet. Nu kopplades länsstyrelsen in på frågan om en ny föreståndare och på förfrågan därifrån uppgav kronofogde Arklund den 1 maj 1876 "att, utom nuvarande föreståndaren för Yxnerums poststation, ingen annan därtill lämplig person finnes på stället mera än Inspektorn på Borkhult Alexander Ferdinand Claesson som, med Husbondens begivande, lovat övertaga ifrågavarande befattning, dock icke för den lilla lön, som därtill nu är upptagen eller 100 kronor, enär Claesson fordrar dubbelt eller 200 kronor. Och är nuvarande ringa avlöning, för därvarande betydliga upppassning och göromål, egentliga anledningen till nuvarande, mycket lämplige, postföreståndaren P Kärnells avsägelse; helst Yxnerums eller Borkhults poststation redan är rätt betydlig och medtager mycken tid."

Det ligger nära till hands att tro att Kärnell efter det omdömet skulle få vara kvar som föreståndare med ett till 200 kr höjt årsarvode. Så blev det också. Men hans tid vid posten blev ändå begränsad, inte, som man skulle kunna tro, genom indragning av poststationen vid den följande besparingskampanjen utan på grund av poststationens flyttning. Besparingskampanjen hade sin grund i poststyrelsens cirkulär den 27 september 1875, enligt vilket postförvaltarna skulle lämna statistiska uppgifter till poststyrelsen för att poststationernas lönsamhet skulle kunna bedömas. Visserligen var årsförsäljningen av frimärken vid Yxnerum bara omkring 240 kronor, men postmästarens följande verbala anmärkning om poststationens kunder bidrog till att poststyrelsen skrinlade eventuella tankar på dess indragning:

"Pastorsexpedition och fjärdingsman. I anseende till dess avskilda läge från andra postlinjer kan stationen antagligen icke undvaras för ortens behov".

Upprinnelsen till att Kärnell blev av med sitt arbete som postman finner vi i stället i det brev som disponenten J W Blomén vid Borkhults bruk skrev till poststyrelsen den 8 oktober 1879. Han framhöll däri att bruket var beläget "utmed den väg som postbudet numera skall passera" och att av socknens 13 mantal innehade bruket mer än de nio samt dessutom svarade för den största brevväxlingen. Han konstaterade att poststationen var olämpligt belägen och hemställde att den skulle flyttas två kilometer västerut från Yxnerums kyrka till Borkhults brukskontor.

Den postföring som användes vid poststationens start 1875, ägde rum landsvägsledes från Östra Ryd. När järnvägssträckan Norsholm-Åtvidaberg

togs i bruk för allmän trafik den 18 november 1878, ändrades postgången. Posten till Yxnerum började nu transporteras med tåg till Björsäter och därifrån till fots på landsvägen till Yxnerum. Här hämtade bygdens invånare sina brev och tidningar på poststationen i klockarens bostad. Gudstjänstbesökare kombinerade naturligt sin färd till och från sockenkyrkan med posthämtning, särskilt som prästen kungjorde från predikstolen vilka som hade post att hämta. Borkhults bruk höll sig emellertid med en egen postväska, vilken hämtades hos klockaren varje postdag, dvs torsdags- och söndagsmorgnar, sedan posten kommit till Yxnerum på kvällen före. Postföraren passerade sålunda Borkhults bruk varje onsdags- och lördags-eftermiddag och disponert Blomén på bruket tyckte efter en tid att det var att "gå över ån efter vattten", när bruket måste låta hämta posten i kyrkbyn dagen efter att den strukit tätt förbi bruket.

Disponerten förutsåg att det skulle komma invändningar mot hans förslag att flytta poststationen från kyrkbyn till bruket och valde att argumentera i förväg i sitt brev till poststyrelsen på bl a följande sätt:

"Poststationens nuvarande närhet till sockenkyrkan medför den förmånen att församlingsborna kunna sön- och helgdagar hämta sin post samtidigt med kyrkogången; men emot detta förhållande talar att de flesta af församlingens innevånare äro underhavande till Borkhults bruk och kunna således hava tillfälle oftare att hämta sina brev därest postkontoret förlägges vid Borkhult..., att vid bruket finnes handelsbod, samt att i och för bruksrörelsen många personer besöka stället och då samtidigt kunna bliva i tillfälle att å postanstalten inlämna och avhämta postförsändelser".

Brevet avslutades med erbjudande från bruket att för samma avlöning som klockarens sköta en poststation vid bruket och ansvara för postforslingen mellan Björsäter och Yxnerum tre gånger i veckan. Poststyrelsen skrev med anledning av framställningen till länsstyrelsen i Linköping, varifrån kronofogden tillfrågades. Han menade att hinder inte mötte för bifall under förutsättning att bruket också iklädde sig skyldigheten att varje söndag befordra kyrkoposten mellan den blivande poststationen och Yxnerums kyrka i båda riktningarna. Länsstyrelsen anslöt sig till detta och utan att fråga efter poststationsföreståndare Kärnells inställning gav poststyrelsen instruktioner till postinspektören. Därifrån anmäldes i ett brev den 4 december 1879 att det efter järnvägens tillkomst gällande kontraktet med Kärnell om postföring på linjen Björsäter-Yxnerum samt det äldre kontraktet om poststationsföreståndaresysslan hade blivit uppsagda. Den formella uppsägningstiden, tre månader, iakttogs, och därför kunde poststationen flyttas från och med mars månads ingång 1880.

Björsäter—Yxnerum.

(Gångpost.)

(Från den 2 mars 1880.)

—	1,0	1,6	Björsätters poststation.....	T. Th. L.	11,30	—
5,0	—		Yxnerums poststation (Borkhults bruk)...	T. Th. L.	—	7,30

Denna tidtabell gällde för postgången till Yxnerum, när poststationen flyttats från kyrkbyn till Borkhults bruk. Man fick nu post tre dagar i veckan i stället för två som fallet varit sedan 1875.

Bruksinspektör Alexander Ferdinand Claesson lämnade befattningen som poststationsföreståndare till disponerten Wilhelm Hasselgren 1883, och redan år 1886 blev det skifte igen genom att bruksförvaltaren Arvid Andersson tog över. Denne lämnade sin befattning vid bruket samma höst och hans efterträdare, bruksförvaltaren Adolf Oscar Stigman blev poststationsföreståndare från den 1 oktober 1886.

*Enär jag lemna min be-
fattning såsom förvaltare här
stället får jag härigenom anhålla
om entledigande från Poststations-
föreståndarebefattningen från den
1 oktober och förslår samtidigt
tillträdande förvaltaren Flu Oscar
Stigman till poststationsförestån-
dare*
Yxnerum den 10 Sept 1886
Arvid Andersson

Frågan om postföringen mellan Björsäter och Yxnerum kom att belysas år 1896, då Stigman uppgav sig inte ha något kontrakt om den delen av sina uppgifter. Någon på bruket hade tydligen "av bara farten" tagit med posten vid av bruket ändå företagna färder på sträckan. Kostnaden för ett särskilt postföringskontrakt skulle belasta postkassan för mycket och nu fördes indragning av poststationen på tal. Då skrev disponerten i ett brev den 28 september 1896 bl a följande till postinspektören:

"Till svar å ärade av den 22 dennes får meddela att hellre än att poststationen Yxnerum, till stort men för hela orten, skulle indragas, må Borkhults bruk åtaga sig postföringen emellan nämnde station och Björsäter, om intet annat anbud inlämnas, dock med någon förhöjning av legan, förslagsvis från 200 till 250 kr per år".

Postföringsfrågan löstes nu genom ett nytt kontrakt med bruket och senare med privat person. Föreståndarskapet överflyttades år 1905 på fröken Ester Svensson, som gjorde sin uppsägning den 27 december 1907 att gälla från och med första kvartalet 1908.

Nu blev det tal om att flytta tillbaka poststationen från bruket till kyrkbyn. Mot detta vände sig naturligtvis inte bara bruket utan också dem som bodde i dess närhet. Carl Spjuth i Borkhult skrev den 10 februari 1908 till poststyrelsen bland annat att den mest centrala belägenheten för poststationen var Borkhult och tillade:

"Skulle stationen förflyttas till kyrkan, kommer byarna Drängsbo, Ristskeda, Salve och Vegalla m fl att få väsentliga svårigheter för erhållande av sin

post, enär innevånarna i dessa byar sällan haft anledning besöka kyrkan andra dagar än söndagar, då de däremot ofta besöka Borkhult, där handelsbod och kvarn m m äro befintliga. De i trakten av kyrkan bosatta personerna hava sin postfråga redan bekvämt ordnad genom inrättandet av lantbrevbäringen Borkhult-Yxnerum-Fröjerum."

Till detta tog postinspektionen hänsyn och ett förslagskontrakt sändes till poststyrelsen avseende handlanden Olof Gottfrid Svensson i Borkhult. Dennes begäran om 400 kr i åsersättning godkändes av poststyrelsen. Det fanns emellertid konkurrens och postinspektionen uppgav följande:

"Kommunalordföranden Martin Leinar, bosatt vid det tre kilometer bortom Borkhult (från Björsäter räknat) belägna Östantorp, har ingivit anbud att mot arvode av 300 kr per år förestå densamma. För den händelse poststationen bleve flyttad till Östantorp har emellertid postföraren å linjen Björsäter-Yxnerum betingat sig en årlig förhöjning i postförarlegan av 100 kronor. Poststationens flyttning skulle således icke innebära någon minskning i postverkets utgifter. Härtill kommer att vederbörande kronofogde ansett Östantorp med hänsyn till läget olämpligt som plats för Yxnerums poststation".

Handlanden behöll nu poststationen i sin affär intill bruket och efter hans död i december 1921 övertog Hilma Sigrid Svensson ansvaret till och med mars 1926. Därefter övergick kontraktet på handlanden Olov Ivar Svensson under de följande åren. Affärsinnehavaren Stig Erik Wisén följde denne under perioden 1942-1949 och "siste man på skansen" blev från den 1 juli 1949 Yngve Axelsson. Poststationen drogs in med juni månads utgång 1964.

1878-11-18--1957-02-28

Bersbo (Värna socken)

Namnet Bersbo finner vi i petit-stil i den här återgivna postföringstabellen som gällde från februari 1877 för sträckan Gistad-Gamleby. Den lilla stilen användes i allmänhet för platser vid en postföringslinje som inte hade någon postanstalt. Innevärdarna kunde där lämna vanlig post (ej värde) till och ta emot post från postförarna, en möjlighet som för övrigt fanns för alla som mötte upp någonstans utmed postlinjen. Man noterar att tabellen innehåller särskilda kolumner för att ange förmiddag resp eftermiddag, eftersom 24-timmars-systemet för tidsangivelser ännu inte börjat tillämpas. Bland annat av utrymmesskäl infördes senare ett sätt att skilja de olika tolvtimmarsintervallerna från varandra genom att tidpunkter mellan kl 18.00 och 06.00 ("nattid") inramades och ännu senare genom att minuttalen ströks under för nattid.

		Gistad—Åtvidaberg—Gamleby.					
		(Från den 1 februari 1877.)					
O. L.	—	4,0	f. m.	2,0	Gistads poststation	M. Th.	3,30 — e. m.
O. L.	6,30	6,45	f. m.	0,8	Björsäters poststation	M. Th.	12,45 1,0 e. m.
O. L.	7,45	7,45	f. m.	1,0	Bersbo	M. Th.	11,45 11,45 f. m.
O. L.	9,0	10,30	f. m.	1,0	Åtvidabergs postexpedition..	M. Th.	9,45 10,30 f. m.
O. L.	11,45	12,0	midd.	1,0	Gärdsrums poststation	M. Th.	8,15 8,80 f. m.
O. L.	1,15	1,30	e. m.	1,0	Kolsbro poststation	M. Th.	6,45 7,0 f. m.
O. L.	3,30	3,30	e. m.	1,5	Hyllelä gästgifvaregård	M. Th.	4,45 4,45 f. m.
O. L.	4,0	4,15	e. m.	0,4	Öfverums poststation	M. Th.	4,0 4,15 f. m.
O. L.	5,15	5,15	e. m.	0,8	Fästads gästgifvaregård	M. Th.	3,0 3,0 f. m.
O. L.	6,15	—	e. m.	0,6	Gamleby postexpedition	M. Th.	— 2,0 f. m.
				9,1			

Tack vare järnvägen fick Bersbo en egen poststation den 18 november 1878. Den inrymdes i stationshuset och för dess verksamhet ansvarade följande ordinarie järnvägsanställda: Emil Hallén (1878-1917), Carl Gustaf Carlsson (1917-1918), Ture Konstantin Öhlund (1918-1939), Erik Ivar Bodelson (1939-1950), Bengt Erik Höglund (1950-1951) samt Karl Nils Lennart Gustafsson (1951-1957). Poststationen drogs in med februari månads utgång 1957.

1878-11-18--1957-09-30

Höversby (Örtomta socken)

En annan av de orter som fick en egen poststation tack vare järnvägen var Höversby. Den öppnades den 18 november 1878 när järnvägen uppläts för allmän trafik och fick följande föreståndare: Johannes Wallin (1878-1911), Johan Hjalmar Wallberg (1911-1920), Carl-Gustaf Karlsson (1920-1927), Axel Robert Forsberg (1927-1934), Signe Elisabeth Fridh (1934-1937), Anna-Greta Ekström (1937-1943), Inga Lisa Jansson (1944-1956) och Jenny Katarina Jansson (1956-1957). Poststationen drogs in den 30 september 1957, sedan den uppehållits på vakans efter Jenny Katarina Janssons död i juli 1957.

1878-11-18--1957-05-31

Lakvik (Björsäters socken)

I likhet med Bersbo och Höversby fick också Lakvik en förenad post- och järnvägsstation, när bansträckan Norsholm-Åtvidaberg öppnades för allmän trafik den 19 november 1878. Den följde samma mönster som de båda andra och avvecklades i takt med att lantbrevbäringsnätet effektiviserades.

För poststervice i Lakvik ansvarade Olof Amandus Anderzon (1878-1880), Johan Olsson (1880-1910), John Harald Olsson (1910-1930), Anders Alfred Andersson (1930-1933), Ernst Ivar Örtegren (1933-1943), Gustav Heribert Göransson (1943-1955) och Karl Evert Sääf (1955-1957). Poststationen drogs in med maj månads utgång 1957.

1879-11-01--1964-09-26

Ringstorp (Örtomta socken)

Styrelsen för Norsholm-Ristens kommunikationsaktiebolag anmälde i ett brev till poststyrelsen den 13 juni 1879, att en ny station med namnet Åhs skulle öppnas mellan Halleby och Höversby den 8 juli 1879 vid järnvägen mellan Norsholm och Västervik. Bolaget önskade "att från nämnde dag poststation måtte vid Åhs inrättas". På brevet i poststyrelsens centralarkiv finner man följande blyertsanteckning av handläggaren:

"Enär postanstalt med namnet Ås finnes redan, tillfrågas järnvägsstyrelsen, huruvida den nya järnvägsstationen kunde erhålla en annan benämning, till undvikande av brevs missändning i händelse postanstalt där skulle komma att öppnas".

Tankarna konkretiserades i ett brev till bolagets direktion den 19 juni, varefter namnet Ringstorp fastställdes. Av olika skäl öppnades dock inte någon poststation den 8 juli, när järnvägsstationen skulle vara klar, och befolkningen började bli orolig. Ett 10-tal representanter för denna skrev den 18 september 1879 till poststyrelsen och begärde att få en poststation i Ringstorp. De uppgav sig ha fått höra att poststyrelsen inte låtit inrätta "post vid Ringstorp på samma gång som vid övriga nya stationer å linjen då poststationer finnas i närheten vid Halleby och Höversby". De uppgav sig också ha haft skäl förutsätta en poststation "som ju genom Kungl. General Post Styrelsens försorg namnet på stationen blivit ändrat från Åhs till Ringstorp, och dessutom med säkerhet icke å någon station emellan Norsholm och Åtvidaberg flera lösväskor och större post kommer att finnas än vid Ringstorp".

Petitionärerna hade inte alls behövt skriva det delvis citerade brevet. Inte förrän den 24 september skrev nämligen "Norsholm-Västervik-Hultsfreds järnvägstrafik", som bolagets namn återgavs på brevpapperet, att den nya stationen blivit öppnad för allmän trafik. Poststyrelsen beslöt den 29 september att poststationen skulle öppnas den 1 november 1879 och att järnvägens stationsmästare skulle få 240 kr om året i arvode för sitt bestyr med posten.

Den förste föreståndaren var Knut Robert Carlborg, som hade ansvaret för trafiken till 1903. Efter honom ansvarade följande ordinarie järnvägsmän för posten i Ringstorp till stationens indragning den 26 september 1964 i

samband med nedläggning av trafiken på sträckan Norsholm-Åtvidaberg: Ivar Carl Didring (1903-1909), Erik Karl Emil Clarin (1909-1933), Viktor Hjalmar Thyll (1933-1944), Johan Harald Olsson (1944-1949), Nils Eskil Ragnar Salomonsson (1949-1956), August Bernhard Johansson (1956-1958) och Karl Folke Cederholm (1958-1964).

1890-01-01--1955-01-31

Grebo

I avsnittet om Svinstad har jag berättat att utredningen om kommunalstämmans förslag att flytta Svinstads poststation från kronlänsmannens bostad i Unnerstad bland annat kom till Grebo församlings kännedom. Där ansåg man på grund av den relativa närheten till Unnerstad att det inte fanns "ringaste skäl att söka ändring". Men naturligtvis önskade Grebo socken helst en egen poststation, något som hade kommit till synes ganska tidigt. Sålunda skrev kyrkoherde N C Blomqvist till poststyrelsen den 4 november 1878 och begärde en poststation vid Grebo kyrka med bl a följande motivering:

"Sedan järnvägslinjen Norsholm-Åtvidaberg snart kommer att trafikeras och den mellan Linköping och Åtvidaberg hittillsvarande postbefordringen upphör, bliver Grebo församling, som är belägen mellan sistnämnda platser, alldeles berövad tillfälle till posts emottagande och avsändande på annat sätt, än att hålla särskilt gångbud".

Någon poststation blev det inte den gången men man löste Grebos postproblem genom att lantbrevbäringen hade introducerats. Efter en tjänsteresa skyndade sig postmästaren i Linköping att till poststyrelsen överlämna ett förslagskontrakt om lantbrevbäring, undertecknat av förre livgrenadjären A Jarl. Kanske blir man något förvånad, när man läser en del av postmästarens anmälan:

"Jarl är visserligen icke mycket skrivkunnig, men då han av trovärdiga personer rekommenderas såsom ordentlig och pålitlig, samt den betingade ersättningen - en krona för varje färd - kan anses särdeles billigt, tvekade jag icke att med honom upprätta kontraktet".

Tyvär visade det sig att det inte var någon särskilt bra lösning. På själva julafton 1878 daterades ett brev från landskansliet i Linköping till poststyrelsen med bl a följande innehåll:

"Det må icke synas förmätet varken av de enskilde eller av de tjänstemän, som av denna postbefordran äro i hög grad beroende, att de över anstalterna föra en högljudd klagan, helst då man erhåller kännedom därom att lantbrevbäringen uppehålls av en avskedad gammal grenadjär, för vilken det torde bliva omöjligt att bära de stora och tunga försändelserna, som till och med ensamt till kronfogdeexpeditionen expedieras".

I poststyrelsens svarsbrev den 22 februari 1879, undertecknat av generalpostdirektör Wilhelm Roos personligen, sägs bland annat att styrelsen "funnit skäligt att i enlighet med Kungl. Maj:ts Befallningshavandes därom gjorda hemställan, med gästgivaren Jonas Peter Carlsson i Fillinge uppräta kontrakt om verkställande av lantbrevbäringen å ifrågavarande linje".

Lantbrevbäringen förlängdes genom sammanslagning med en gångpostlinje och fulljordades nu två gånger i veckan på sträckan Linköping - Svinstad - Gräfsten - Värna sockenstuga - Grebo kyrkoherdeboställe. Gästgivaren hade begärt 400 kronor om året i ett för allt, men beloppet prutades till 340 kronor. Gästgivaren körde inte själv med posten. Enligt kontraktet skulle han "med nykter och pålitlig karl samt med häst och tjänligt åkdon fortskaffa posten".

An-komst, kl.	Af-gång, kl.	Mil.	(Denna spalt läses nedifrån och uppåt.)		
			An-komst, kl.	Af-gång, kl.	
Linköping—Svinstad—Grebo.					
O. L.	—	5,0	O. L.	11,0	—
O. L.	6,45	7,0	O. L.	9,0	9,15
O. L.	10,0	—	O. L.	—	6,0
		3,1			

Detta är den tidtabell som gällde för lantbrevbäringen från Linköping till Grebo 1879. Siffror inom tjockare ramar avser tiduppgifter mellan kl 18.00 och 06.00 ("nattid").

Lantbrevbäringen i all ära, men befogenheten var på den tiden mycket begränsad såväl för de åkande som gående lantbrevbärarna. Önskemålet om en poststation i Grebo växte sig allt starkare och kom till synes vid den ordinarie kommunalstämman i Grebo sockenstuga den 29 oktober 1888.

Man beslöt då att begära hos poststyrelsen att få en egen poststation och att postföringen från Linköping skulle få utökas från två till tre gånger i veckan. Den 18 december 1888 uttalade sig kommunalstämman i Svinstad till förmån för Grebo. Kronolänsman Rydstrand på Unnerstad vitsordade behovet av förbättring i "denna med avseende å postbefordring så illa lottade ort". Postmästare Karl Westman i Linköping tillstyrkte framställningen och efter avslutad utredning öppnades en poststation i Grebo med 1890 års ingång. Till föreståndare antogs klockaren Oskar Gustafsson med 100 kr i årsarvode. Detta lyckades han få höjt till 150 kr, räknat från april 1892.

Tre ordinarie föreståndare fick tillfälle att svinga datumstämpeln i Grebo. Gustafsson följdes 1921 av småskollärarinnan Anna Gustava Liljeson, då poststationen flyttades från Klockaregården till ålderdomshemmet Vilan. År 1927 lämnade Liljeson över poststationen till Maria Katarina Johansson och då flyttades poststationen åter till sin ursprungliga plats vid Klockaregården. Hon var i tjänst till poststationens indragning med januari månads utgång 1955. Det blev inte bara en lantbrevbärare som ersatte poststationen utan också ett postombud under en lång övergångstid till och med oktober 1967. I dess datumstämpel fanns gravvynen LINKÖPING 1 POB 1.

Mormorsgruvan

I ett brev till poststyrelsen den 12 augusti 1905 meddelade järnvägsstyrelsen att det inte fanns något att invända mot att den planerade stationen vid Ätvidaberg-Bjärka Säby Järnvägsaktiebolags järnväg skulle få namnet Mormorsgruvan och att de båda hållplatserna vid samma järnväg skulle benämnas Tolestorp och Markustorp. Det blev ändring senare, som framgår av här återgivna förminskade faksimile av ett brev från järnvägsstyrelsen till poststyrelsen.

KUNGL.

JÄRNVÄGSSTYRELSEN

Trafikafdelningen.

Kungl. Generall. Poststyrelsen

Lthm dec 13 1895 1 1895

O. L.
Kungl. Generall. Poststyrelsen.
Bil. JW 15355/05.
2172
Kungl. Järnvägsstyrelsen får härmed
äru meddela, att Kungl. Maj:ts den 23 februari
1906, i anledning af Ätvidaberg-Bjärka Säby
järnvägsaktiebolags underdåniga ansökning
angående benämning å station och hållplatser
vid bolagets järnväg, förklarar, dels att ansök-
ningen, i hvad den angår afse på benämning
å hållplats vid Markustorp, ej föranleder till
någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd, dels och
beträffande ansökningen i öfrigt, att station-
nen vid järnvägen skulle benämnas Mormors-
gruvan och hållplatserna Tolestorp. Stockholm
den 13 mars 1906.

Annika Liljeson

Bjerka—Åtvidaberg.

(Från och med den 21 januari 1906.)

Fk. Brl.	Fk. Brl.				
M. T. O.					
Th. F. L.					
Tåg 31.	Tåg 33.	Km.			
11 ³⁶	4 ⁰	—	Bjerka 237	8 ¹⁷	14 ⁷
11 ⁵⁰	4 ¹⁴	6	Banketorp	8 ⁴	13 ⁴
12 ⁸	4 ³²	12	Mormorsgrufvan	7 ⁵⁰	12 ⁰
12 ²³	4 ⁴⁷	19	Åtvidaberg 229	7 ³⁰	1 ⁰
				Tåg 30.	Tåg 32.
					Th. F. L.
					M. T. O.
				Fk. Brl.	Fk. Brl.

När banan kunde öppnas för allmän trafik den 21 januari 1906, öppnades den förenade post- och järnvägsstationen Mormorsgruvan, belägen inom Åtvidabergs köpings gränser. Stationsmästaren Thure Theodor Tollin blev ansvarig för posten under de båda första åren. Därefter vilade detta ansvar på följande järnvägsanställda: Sven Adolf Carlberg (1908-1910), Sven Emil Sjöstrand (1910), August Alfred Vallqvist (1910-1917), Ernst Gustaf Hultgren (1917-1919), August Ahlberg (1919-1927), Axel Gunnar Ståhl (1927-1931), Hugo Emanuel Johnsson (1931-1939), Gustav Henrik Sekander (1939-1943), Bernt Wilhelm Johansson (1943-1947) och Dagmar Maria Johansson (1947-1956). Poststationen drogs in med september månads utgång 1956.

1908-05-01--1955-01-31

Vårdsberg

Posten tog vara på järnvägens möjligheter att transportera posten till Vårdsberg när järnvägen blev färdig för allmän trafik den 1 maj 1908, men någon poststation kunde inte inrymmas i hållplatsen. Den förlades i stället till gamla ålderdomshemmet, där förre folkskolläraren Anders Fredrik Fredriksson antogs till poststationsföreståndare den 1 maj 1908. En framställning att få flytta poststationen från ålderdomshemmet (diarienummer I b 1915:123) bifölls inte och Fredriksson satt i orubbat bo till 1918.

Efter honom uppehölls befattningen av Tyri Ingeborg Fredriksson (1918-1949). Under hennes period flyttades poststationen till affären Vernersborg i Viskeryd den 1 oktober 1947. När hon slutade 1949, uppehölls befattningen som poststationsföreståndare under fyra månader av Carl Nils Rune Thuresson, varefter köpman Alf Gustaf Vilhelm Eckfelt tog över den 1 juni, även han under en kort period. Fröken Helga Ottilia Magnusson blev ansvarig 1950, följd 1952 av Margareta Marianne Allerth. Hon fick uppleva poststationens indragning med januari månads utgång 1955.

Askeby

Långt före tanken på en järnväg gjordes försök att få en fast postservice i Askeby. Vid kommunalstämman den 27 mars 1890 beslöt man att begära hos poststyrelsen att få en poststation vid kyrkan eller gångpost från Linghems järnvägsstation. Sedan framställningen ingetts, blev det ett sedvanligt remissförfarande. Bland dem som anmodades yttra sig var poststationsföreståndare Karl August Karlin i Linghem. Han såg inga tillräckliga skäl för en poststation i Askeby "då avståndet härifrån till Askeby kyrka är blott 6 km". Postinspektör Ljung avstyrkte också i sin slutplädering men tillstyrkte att en lantbrevbäring skulle inrättas med tre turer i veckan mellan Linghem och Askeby kyrka. Denna startade efter poststyrelsens beslut med 1891 års ingång och till kostnaden bidrog postverket med 125 kr per år genom ett kontrakt med Askeby kommun.

Med denna form av postservice nöjde man sig i Askeby. När järnvägen öppnades för allmän trafik den 1 maj 1908 fick man emellertid en fast hållpunkt i den poststation som samtidigt öppnades i järnvägsstationen. Där fick stationsföreståndaren Johan Fredrik Stridh ansvar för posten liksom hans efterträdare fram till järnvägens nedläggning för all trafik den 27 september 1964. De ordinarie järnvägsanställda som sålunda svarade för posten var följande efter Stridh: Ernst Konrad Wickius (1930-1948), Oskar Witus Wallentin Johansson (1948-1952), Sven David Svensson (1952), Curt Lennart Grönberg (1952-1954), John Harry Ludvig Johansson (1954-1962) och Eva Sonja Margareta Larsson (1962-1964).

Efter järnvägsnedläggningen fanns poststationen kvar i stationshuset till och med maj 1966, betjänad av Eva Sonja Margareta Larsson enligt ett personligt kontrakt med postverket. Tidigare hade samverkan baserats på en överenskommelse mellan postverket och järnvägsbolaget.

Samtidigt med indragningen av poststationen i Askeby fick också poststationen i Gistad stryka på foten, som man säger. Båda poststationerna ersattes med bilåkande lantbrevbäring från Linghem och befintliga lantbrevbäringslinjer omorganiserades.

Ringås

Ringås blev den första förenade post- och järnvägsstationen på den bansträcka mellan Ringstorp och Linköping som öppnades för allmän trafik den 1 maj 1908. Tre ordinarie järnvägsanställda hann sköta postgöromålen under den föga trafikerade poststationens livstid, nämligen Johan Rudolf Johansson (1908-1932), Eric Johan Carldehn (1933-1945) och Eva Sonja Margareta Larsson (1945-1956). Poststationen drogs in med oktober månads utgång 1956, knappt åtta år före järnvägstrafikens nedläggning.